

تحلیلی بر کودتای ۲۰۱۶ ترکیه

نویسندگان:

حسین ولی‌وند زمانی

صابر رستم‌پور

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

زمستان ۱۳۹۸

سرشناسه	ولی‌وند زمانی، حسین، ۱۳۴۲
عنوان و نام پدیدآور	تحلیلی بر کودتای ۲۰۱۶ ترکیه / مؤلفین حسین ولی‌وند زمانی، صابر رستم‌پور.
مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۸۴ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۷۸۰-۴۸-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	ترکیه. ارتش -- فعالیت‌های سیاسی -- تاریخ -- قرن ۲۱ م
موضوع	Turkey . Ordu -- Political activity -- History -- 21st century
موضوع	ترکیه -- تاریخ -- کودتای ۲۰۱۶ م
موضوع	Turkey -- History -- Coup d'état, 2016
شناسه افزوده	رستم‌پور، صابر، ۱۳۵۰
شناسه افزوده	ایران. ارتش. دانشکده فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
شناسه افزوده	Iran. Army. Command & Staff College. Dafoos Publisher
رده بندی کنگره	DR۴۷
رده بندی دیویی	۵. ۳۳۷
شماره کتابشناسی ملی	۳۰۵۴۲

عنوان: تحلیلی بر کودتا ۲۰۱۶ ترکیه

نویسنده: حسین ولی‌وند زمانی، صابر رستم‌پور

ویراستار: وحید سجادی‌اصل

ناظر چاپ: حمید همت

طرح روی جلد: علیرضا قانع

صفحه‌آرایی: سامان آزاد

ناشر: انتشارات دافوس

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۱۸۴ ص

تاریخ نشر: زمستان ۱۳۹۸

چاپ اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۱۴۱۹۱ و ۰۲۱-۶۶۴۷۰۴۸۶

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می‌باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ پلامانع است)

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار.....
۱۱	فصل اول: نظام سیاسی ترکیه.....
۱۳	۱-۱- کلیات.....
۱۵	۱-۲- ساختارها و الگوهای حاکم بر نظام سیاسی ترکیه.....
۱۶	۱-۳- مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سیاست‌های حاکم در ترکیه.....
۲۱	۱-۴- جریان‌های عمده سیاسی و مذهبی ترکیه.....
۲۱	۱-۴-۱- کمالیسم.....
۲۲	۱-۴-۲- سنی محوری.....
۲۲	۱-۴-۳- نوکمالیسم و نوع‌ثمنی‌گری.....
۲۵	۱-۴-۴- جنبش گولن.....
۲۵	۱-۴-۴-۱- «به مدد فتحا، گولن» کیست؟.....
۲۶	۱-۴-۴-۲- «جماعت گولن».....
۲۸	۱-۴-۴-۳- ارتباط «حزب عدالت» با سازمان سیا.....
۲۹	۱-۴-۴-۴- ساختار جماعت گولن.....
۳۱	۱-۴-۴-۵- «فتحا، گولن» پدر معنوی حزب عدالت و توسعه.....
۳۲	۱-۴-۴-۶- تعامل «اردوغان» با «فتحا، گولن» و انتظار عرب از جماعت گولن.....
۳۳	۱-۴-۵- حزب عدالت و توسعه (حزب اکم).....
۳۴	۱-۵- تاریخچه کودتاهای ترکیه.....
۳۵	۱-۵-۱- کودتای ۱۹۶۰.....
۳۶	۱-۵-۲- کودتای ۱۹۷۱.....
۳۷	۱-۵-۳- کودتای ۱۹۸۰.....
۳۸	۱-۵-۴- کودتای ۱۹۹۷.....
۳۹	۱-۵-۵- کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶.....
۴۱	فصل دوم: واکاوی کودتای نافرجام.....
۴۳	۲-۱- پیش‌بینی وقوع کودتا.....
۴۷	۲-۲-۱- دقیقه شماره کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶.....
۶۰	۲-۲-۲- صحبت‌های «اردوغان» در شبکه‌های تلویزیونی.....
۶۰	۲-۲-۲-۱- صحبت‌های «اردوغان» در شبکه تلویزیونی سی‌ان‌ان.....

- ۶۱-۲-۲-۲- صحبت‌های «اردوغان» در شبکه تلویزیونی ان.تی.وی.....
- ۶۴-۲-۲-۳- اهدافی که در شب کودتا مورد هدف قرار گرفتند.....
- ۶۴-۲-۲-۴- تعداد کودتاگران و تجهیزات در اختیار آنها.....
- ۶۵-۲-۲-۵- تعداد کشته و زخمی‌شدگان.....
- ۶۵-۲-۲-۶- عاملان کودتا.....
- ۶۷-۲-۲-۶-۱- اعترافات ارتشید «آکین اوزترک».....
- ۶۹-۲-۲-۶-۲- اعترافات سرهنگ ۲ پیاده «لونت ترکان».....
- ۷۱-۲-۲-۶-۳- اعترافات سرهنگ «علی یازجی».....
- ۷۱-۲-۲-۶-۴- پاسخهای ارتشید «خلوصی آکار» به سؤالات کمیسیون تحقیق مجلس.....

فصل سوم: پیام‌های وقوع کودتای نافرجام ۲۰۱۶..... ۷۵

- ۷۷-۳-۱- واکنش‌ها نسبت به کودتا.....
- ۷۷-۳-۱-۱- موضع‌گیری احزاب ترکیه در مقابل کودتا.....
- ۷۸-۳-۱-۲- موضع‌گیری عوام بین‌المللی در خصوص کودتا.....
- ۸۵-۳-۲- اعلام "وضعیت فوق‌العاده" در ترکیه.....
- ۸۵-۳-۲-۱- شرایط و چگونگی اعلام وضعیت فوق‌العاده "در ترکیه".....
- ۸۵-۳-۲-۱-۱- قوانین مرتبط با اعلام وضعیت فوق‌العاده.....
- ۸۵-۳-۲-۱-۲- وضعیت فوق‌العاده "هائیک" اعلام شده در ترکیه.....
- ۸۶-۳-۲-۱-۳- شرایط اعلام وضعیت فوق‌العاده.....
- ۸۶-۳-۲-۱-۴- تدابیر منته‌در "وضعیت فوق‌العاده".....
- ۸۸-۳-۲-۲- اعلام وضعیت فوق‌العاده "بعد از کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶".....
- ۸۸-۳-۲-۲-۱- اعلام اولین دوره وضعیت فوق‌العاده "در تاریخ ۲۰ جولای ۲۰۱۶".....
- ۸۹-۳-۲-۲-۲- تمدید وضعیت فوق‌العاده "به مدت ۲ سال".....
- ۸۹-۳-۳- درخواست استرداد فتح‌ا. گولن از آمریکا و ۸ نظامی از یونان.....
- ۹۱-۳-۴- اجرای طرح "نگهبانی از دموکراسی" به مدت ۲۷ شب.....
- ۹۲-۳-۵- افزایش مقبولیت دولت و حزب حاکم.....
- ۹۲-۳-۵-۱- وجود «رجب طیب اردوغان» به عنوان رهبری با توانایی بسیج عمومی.....
- ۹۳-۳-۵-۲- افزایش پایگاه مردمی «رجب طیب اردوغان».....
- ۹۴-۳-۶- دستگیری‌های گسترده و فضای بی‌رقیب برای پلیس ترکیه.....
- ۹۵-۳-۷- پاکسازی گسترده در سیستم قضایی و ارگان‌های دولتی.....
- ۹۵-۳-۷-۱- دستگیری قضات و دادستان‌ها.....

- ۳-۷-۲- دستگیری کارکنان ارگان‌های دولتی و آموزش و پرورش..... ۹۷
- ۳-۷-۳- استخدام قضات، وکلا و کارمندان با رویکرد اسلام‌گرایی..... ۱۰۰
- ۳-۸- تغییرات ایجاد شده در سازمان اطلاعات ملی ترکیه (میت)..... ۱۰۱
- ۳-۹- واکنش‌های بین‌المللی نسبت به دستگیری‌ها در ترکیه..... ۱۰۲
- ۳-۱۰- درخواست حکم اعدام برای دست‌اندرکاران کودتا..... ۱۰۳
- ۳-۱۱- آثار مثبت و منفی کودتا..... ۱۰۳
- ۳-۱۱-۱- آثار مثبت و منفی کودتا بر ترکیه..... ۱۰۳
- ۳-۱۱-۲- آثار مثبت و منفی کودتا بر شخص «رجب طیب اردوغان»..... ۱۰۵
- فصل چهارم: تبعات کودتای نظامی نافرجام ۲۰۱۶ بر ارتش..... ۱۰۷**

- ۴-۱- پاکسازی در ارتش..... ۱۰۹
- ۴-۲- تغییرات در فرماندهی و ساختار ارتش..... ۱۱۸
- ۴-۲-۱- میراث فرماندهی ارتش و شورای عالی نظامی..... ۱۱۸
- ۴-۲-۱-۱- تغییرات در فرماندهی ارتش..... ۱۱۸
- ۴-۲-۱-۲- تغییرات در ساختار عالی نظامی..... ۱۲۲
- ۴-۲-۱-۳- کنترل سازمان بهایی دولت بر روی ارتش..... ۱۲۴
- ۴-۲-۲- تغییرات در ساختار ارتش ترکیه..... ۱۲۶
- ۴-۲-۲-۱- اشرافیت وزارت دفاع ملی به دادگاه‌های نظامی..... ۱۲۶
- ۴-۲-۲-۲- واگذاری مدیریت مراکز آموزش نظامی به وزارت دفاع..... ۱۲۶
- ۴-۲-۲-۳- واگذاری بیمارستان‌های نظامی به وزارت بهداشت و درمان..... ۱۲۷
- ۴-۲-۲-۴- واگذاری مسئولیت گزینش و استخدام کارکنان ارتش به وزارت دفاع..... ۱۲۸

- فصل پنجم: تحلیلی بر سناریوهای احتمالی و دلایل وقوع شکست کودتا..... ۱۳۱**
- ۵-۱- سناریوهای احتمالی کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶..... ۱۳۳
- ۵-۱-۱- سناریوی ساختگی بودن کودتا (کودتای «اردوغان»)..... ۱۳۳
- ۵-۱-۲- سناریوی واقعی بودن کودتا..... ۱۳۷
- ۵-۱-۲-۱- سناریوی کودتای طرفداران گولن..... ۱۳۸
- ۵-۱-۲-۲- سناریوی کودتای محدود ارتش..... ۱۳۹
- ۵-۱-۲-۳- سناریوی کودتای عربستان، رژیم صهیونیستی و آمریکا..... ۱۴۱
- ۵-۲- دلایل وقوع کودتا..... ۱۴۳
- ۵-۲-۱- چارچوب نظری: مبانی تئوری محرومیت نسبی تدابیر نگار..... ۱۴۳

- ۵-۲-۲- تبیین دلایل وقوع کودتا در قالب نظریه محرومیت نسبی ۱۴۶
- ۵-۲-۳- دلایل کودتای نافرجام ۱۵ جولای ۲۰۱۶ از دیدگاه صاحب نظران ۱۵۴
- ۵-۲-۳-۱- نقطه نظرات «دوغان بکین» دبیر کل بنیاد اربکان ۱۵۴
- ۵-۲-۳-۲- نقطه نظرات خانم «ملاحت کمال» ۱۵۶
- ۵-۲-۳-۳- نقطه نظرات «حسام‌الدین آسلان» ۱۵۸
- ۵-۲-۳-۴- دلایل کودتا از نظر «مراد کل کیت‌لی‌اوغلو» ۱۶۰
- ۵-۳- دلایل شکست کودتا ۱۶۵
- ۵-۳-۱- چرایی ناکامی کودتا ۱۶۵
- ۵-۳-۲- دلایل شکست کودتا از نظر افسران سابق سیا ۱۷۴
- ۵-۳-۳- نقطه نظرات "ویسلی کلارک" فرمانده اسبق ناتو ۱۷۵
- ۵-۳-۴- نیاز آمریکا به ترکیه ۱۷۵
- ۵-۴- نتیجه‌گیری در خصوص دلایل بروز و شکست کودتا ۱۷۵
- منابع ۱۷۶

پیشگفتار

از جمله بحث‌های مهم در جامعه‌شناسی، مداخله نظامیان به‌عنوان یکی از گروه‌های اجتماعی سازمان یافته در سیاست می‌باشد. این مداخله گاه‌ها بسیار گسترده و در برخی موارد در پائین‌ترین سطح انجام می‌پذیرد. در پائین‌ترین سطح، نظامیان به‌عنوان گروه‌های ذی‌نفع در نظام‌ها، مختلف تلاش می‌نمایند که برای رسیدن به اهداف نظامی و سازمانی خود، سیاست‌گذاری را تحت تأثیر قرار دهند و در بالاترین سطح، نظامیان با قبضه مستقیم قدرت، نقش اصلی را در تصمیم‌گیری‌های سیاسی بازی می‌کنند.

همچنین از نظر جامعه‌شناسی سیاسی، بررسی رابطه ارتش از یک‌سو با جامعه، گروه‌ها و نیروهای اجتماعی از سوی دیگر با دستگاه قدرت سیاسی حائز اهمیت است. به عبارت دیگر آنچه از نظر جامعه‌شناسی سیاسی مهم است نقشی است که ارتش‌ها به عنوان واسطه میان طبقات و گروه‌های اجتماعی از یک‌سو و حکومت از سوی دیگر ایفاء می‌کند. معمولاً ارتش به‌عنوان ابزار اجرای قدرت و خشونت دولتی، قانوناً فاقد مسئولیت سیاسی است لیکن در عمل به دلایل مختلف ممکن است به انحاء گوناگون بطور مستقیم یا غیرمستقیم مسئولیت اعمال قدرت سیاسی را به‌دوش گیرد.

بعد از تأسیس ترکیه نوین، ارتش به‌عنوان حافظ ایدئولوژی آتاترک و لائیک، قدرت مطلق در کشور بود، به‌طوری‌که این قدرت، تأثیر مستقیم در تداوم یا عدم تداوم حکومت دولتمردان داشت و هرگاه فرماندهان ارتش، اندیشه حکومتی دولتمردان را همسو با ایدئولوژی آتاترک نمی‌دیدند، با کودتا، دولت حاکم را حذف می‌کردند. این قدرت ارتش، تا زمان کودتای ۲۰۱۶ ادامه داشت لیکن با شکست کودتای ۱۵ جولای ۲۰۱۶ (۲۵ تیرماه سال ۱۳۹۵) که به واسطه حمایت اراده مردم از دولت حاکم به وقوع پیوست، قدرت ارتش درهم شکست و دولت حاکم نیز از این فرصت استفاده کرده و به تصفیه کامل ارتش پرداخت.